

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 448

**Wolny handel i szybki rozwój.
Współczesne priorytety w gospodarce
światowej**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Myszkowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-615-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
-------------	---

Część 1. Wolny handel i szybki rozwój

Artur Klimek: Niemieckie małe i średnie przedsiębiorstwa a handel zagraniczny / German small and medium sized enterprises and international trade	11
Magdalena Myszkowska: Zmiany w eksporcie Polski w kategoriach wartości dodanej / Changes in Poland's export within the categories of value added.....	20
Agnieszka Rękas: Wpływ zamachów terrorystycznych na bezpieczeństwo międzynarodowe ze szczególnym uwzględnieniem wymiany handlowej / The impact of terrorism on international safety with special integrating of trade exchange	32
Przemysław Skulski: Problemy kontroli zbrojeń i handlu uzbrojeniem – perspektywa międzynarodowa / Problems of arms trade control and disarmament – international perspective	44
Marek Wieteska: Wpływ regulacji celnych na procedurę zakupu towarów rolno-spożywczych z krajów trzecich – studium przypadku / The impact of customs regulations on the procedure of purchasing agricultural and food products from third countries – case study.....	58
Marta Wincewicz-Bosy: Umowa sprzedaży w obrocie międzynarodowym – wybrane aspekty prawno-porządkowe / The contract of sale in international trade – selected aspects of legal and law order.....	71

Część 2. Współczesne priorytety w gospodarce światowej

Sebastian Bobowski: Ekspansywna polityka monetarna Bank of Japan (BoJ) w dobie Abenomiki – szansa czy zagrożenie dla Japonii? / An expansionary monetary policy of the Bank of Japan (BoJ) under Abenomics – an opportunity or a threat for Japan?.....	87
Jarosław Brach: Kapitał zagraniczny w polskich przedsiębiorstwach międzynarodowego drogowego transportu ładunków – ocena działalności / Foreign capital in the Polish international road freight companies – the assessment of activity	100

Aleksandra Gomulka: Determinanty rozwoju outsourcingu w Indiach / Determinants of outsourcing development in India	118
Anna H. Jankowiak: Branżowe specjalizacje specjalnych stref ekonomicznych w kontekście tworzenia klastrów i inicjatyw klastrowych / Sectoral specialisations of special economic zones in the context of clusters and cluster initiatives	131
Katarzyna Kupczyk: Strategia dualna w biznesie medialnym i jej skuteczność na wybranym przykładzie / Dual strategy in media business and its effectiveness on the selected example	143
Karolina Łopacińska: Rozwój sektora motoryzacyjnego w Chinach jako przejaw przemiany gospodarki Państwa Środka / Development of automotive sector in China as an example of Chinese economy transformation	154
Szymon Mazurek: Identyfikacja sieci w gospodarce / Identification of networks in economy	167
Joanna Michalczyk: Rynek żywności ekologicznej w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej / The market of organic food under conditions of Poland's membership in the European Union	178
Wawrzyniec Michalczyk: Zależności między kursem złotego względem euro a wybranymi zmiennymi makroekonomicznymi w latach 2011-2015 / The dependences between the zloty's exchange rate against the euro and selected macroeconomic variables in the years of 2011-2015	193
Michał Nowicki: Gdyby burmistrzowie zarządzili gospodarką światową. Ocena koncepcji B.R. Barbera z perspektywy ekonomii międzynarodowej / If mayors ruled the global economy. Evaluation of B.R. Barber's concept from the perspective of international economy	206
Maciej Olbert: Rola migracji zarobkowych wykwalifikowanych specjalistów IT w branży wysokich technologii. Skala, warunki, perspektywy / The role of economic immigration of IT professionals in hightech sector. Scale, conditions and perspectives	215
Agnieszka Piasecka-Głuszak: Działania kaizen z perspektywy pracowników polskich przedsiębiorstw / Kaizen activities from the perspective of employees of Polish enterprises	226
Klaudia Reikowska: Podsumowanie 40-letniej współpracy Unii Europejskiej oraz Chińskiej Republiki Ludowej. Dalsze perspektywy rozwoju / A summary of the 40 years of cooperation between the European Union and the People's Republic of China and further development perspectives	242
Jan Rymarczyk: Pochodne instrumenty finansowe jako czynnik stymulujący współczesną globalizację finansową / Innovative financial instruments as the factor stimulating current financial globalization	254
Jerzy Rymarczyk: Kryzysu greckiego ciąg dalszy / Greek crisis continued	267

Wstęp

Oddawany do Państwa rąk tom pod zbiorczym tytułem *Wolny handel i szybki rozwój. Współczesne priorytety w gospodarce światowej* zawiera artykuły autorów zainteresowanych problematyką rozwoju w dobie postępujących procesów globalizacji.

Część pierwsza opracowania koncentruje się na zagadnieniach handlu międzynarodowego. Przesłanką zainteresowania problematyką handlu międzynarodowego był zawsze strach przed brakiem dóbr zaspokajających podstawowe potrzeby, a także dążenie do dobrobytu i bogactwa. Czynniki te inspirowały z kolei podmioty rynku światowego do walki o korzyści z wymiany. Tym samym handel zagraniczny stał się jednym z obiektywnych czynników różnicujących warunki rozwoju ekonomicznego każdego kraju w aspekcie funkcjonalnym. W zależności od prawidłowości tego rozwoju może być czynnikiem rozwoju gospodarczego lub jego barierą. Współcześnie uczestnictwo w światowym systemie handlu podlega także wpływowi postępującej pod auspicjami GATT/WTO liberalizacji wymiany. Mając na względzie powyższe uwarunkowania o charakterze globalnym, należy pamiętać, że o korzyściach z wymiany, mierzonych obecnie tzw. wartością dodaną, decydują zarówno liczne uwarunkowania, m.in. znajomość regulacji celnych, zasad zawierania umów handlowych, jak i dobrze funkcjonujące przedsiębiorstwa. Aspekty ekonomiczne wymiany międzynarodowej nie powinny jednak dominować nad społeczno-politycznymi, np. w kontekście handlu uzbrojeniem i kontroli zbrojeń oraz bezpośrednio związanymi z tym zagadnieniami bezpieczeństwa międzynarodowego, będącego bezsprzecznie jednym z ważniejszych priorytetów współczesnego świata.

Część druga opracowania poświęcona jest właśnie współczesnym priorytetom w gospodarce światowej. Na pewno do priorytetów należą wzrost i rozwój gospodarczy.

Biorąc pod uwagę systematykę czynników wzrostu gospodarczego, można wyróżnić ujęcie historyczne oraz ujęcie modelowe. Ujęcie historyczne dotyczy analizy głównych czynników wzrostu gospodarczego, tj. kapitału, ziemi, pracy oraz wiedzy technicznej. Ujęcie modelowe sprowadza się do przeanalizowania czynników bezpośrednich, jak zatrudnienie i wydajność pracy, oraz pośrednich: majątku produkcyjnego, inwestycji i ich efektywności. Ponadto w teorii ekonomii rozdziela się analizę wzrostu gospodarczego od analizy fluktuacji gospodarczych. W ramach teorii wzrostu gospodarczego rozpatruje się w takim przypadku dwie kwestie: źródła fluktuacji oraz czynniki, głównie egzogeniczne, które mogą doprowadzić do złagodzenia wszelkiego rodzaju fluktuacji. Na tym tle rozróżnia się zrównoważony wzrost gospodarczy lub wzrost gospodarczy w otoczeniu równowagi od wzrostu gospodarczego poza równowagą.

W centrum dyskusji od lat pozostaje wpływ postępu technicznego (technologicznego) na funkcjonowanie gospodarki. Jeżeli postęp techniczny jest wynikiem działania czynników ekonomicznych, na ogół za pośrednictwem cen, to naturalną pozycją gospodarki jest równowaga. Jeżeli natomiast postęp techniczny oddziałuje na gospodarkę poprzez impulsy (szoki), to mogą się pojawić istotne fluktuacje, które ostatecznie oddalają gospodarkę od równowagi. W dobie globalizacji postęp techniczny, zwłaszcza w gospodarkach słabiej rozwiniętych, jest pochodną pozyskiwanego przez gospodarkę kapitału zagranicznego, a także wykształconych kadr pracowniczych, m.in. również w ramach adaptowanych zagranicznych systemów zarządzania (np. japoński kaizen) czy migracji zarobkowych wykwalifikowanych specjalistów IT w branży wysokich technologii.

Równie ważnym nurtem rozważań są kwestie wpływu polityki pieniężnej, a ogólniej funkcjonowania rynków pieniężnych i kapitałowych, na wzrost gospodarczy. Przedmiotem szczególnej uwagi powinna być niedoskonałość funkcjonowania rynków finansowych, które są źródłem poważnych fluktuacji gospodarczych. Nie bez znaczenia jest także polityka monetarna państwa oraz badanie zależności między zmiennymi makroekonomicznymi a kursem waluty narodowej do waluty międzynarodowej (euro, dolar itp.).

Globalizacja finansowa i rozwój instrumentów pochodnych często wskazywane są jako przyczyny kryzysów finansowych. Historyczny kontekst dla faktów, które spowodowały narastanie kryzysu zadłużeniowego w ostatnich latach, oddaje analiza przypadku pojedynczego kraju, jakim jest Grecja. Opracowanie zawiera także inne, inspirujące studia przypadków, np. outsourcing w Indiach, sektor motoryzacyjny w Chinach, biznes medialny. Porusza także ważne dla rozwoju gospodarczego kwestie rynku żywnościowego, inicjatyw klastrowych, sieci w gospodarce czy współpracy gospodarczej Chin i Unii Europejskiej.

Dla współczesnych stosunków międzynarodowych bardzo ważny jest również dyskurs toczący się wokół kwestii *global governance*. Artykuł pt. *Gdyby burmistrzowie zarządzili gospodarką światową. Ocena koncepcji B.R. Barbera z perspektywy ekonomii międzynarodowej* jest ciekawym głosem w tej kwestii, zwłaszcza że idea *global governance*, choć wciąż pozbawiona konkretnych ram, jest obecna w strategiach państw, które w XXI wieku silnie zaznaczają swoją globalną obecność. Dla niektórych państw (Stany Zjednoczone, Japonia, Rosja) odniesienie się do konieczności tworzenia nowego, globalnego ładu to konieczność redefinicji swojej pozycji w światowej polityce i gospodarce, dla innych, szczególnie dla Chin, to wymóg zdefiniowania swoich priorytetów w tym zakresie. Ponieważ państwa te są najważniejszymi aktorami na arenie międzynarodowej, ich postawa wobec zjawiska globalnego kierowania jest zasadnicza dla kwestii ekonomicznych, społecznych i politycznych współczesnego świata.

Małgorzata Domiter

Joanna Michalczyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: joanna.michalczyk@ue.wroc.pl

RYNEK ŻYWNOSCI EKOLOGICZNEJ W WARUNKACH CZŁONKOSTWA POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ

THE MARKET OF ORGANIC FOOD UNDER CONDITIONS OF POLAND'S MEMBERSHIP IN THE EUROPEAN UNION

DOI: 10.15611/2016.448.14

JEL Classification: O13, Q13, Q57

Streszczenie: Członkostwo w strukturach europejskich w istotny sposób przyczyniło się do rozwoju polskiego rynku żywności ekologicznej. Wskazuje na to m.in. istotny wzrost powierzchni ekologicznych upraw oraz liczby producentów rolnych i przetwórci ekologicznych. Udzielane wsparcie merytoryczne i finansowe, jak również nieskrępowany dostęp do wspólnego rynku zachęciły podmioty do jej produkcji i skierowania jej w dużej mierze na rynki zagraniczne, gdzie popyt i świadomość potrzeby konsumpcji żywności ekologicznej są zdecydowanie bardziej rozwinięte niż w kraju. Działalność promocyjna i informacyjna, jak również pojawienie się na rynku różnego rodzaju sklepów (które coraz częściej starają się przyciągać nabywców świeżymi, bliskimi naturze, tradycyjnymi bądź oryginalnymi produktami) i coraz bardziej wysublimowane potrzeby konsumentów pozwalają sądzić, że sprzedaż żywności ekologicznej na terenie kraju także będzie rosła. Celem opracowania jest wskazanie istoty żywności ekologicznej i przedstawienie jej rozwoju na polskim rynku. W związku z tym przytoczono prawodawstwo regulujące badany obszar, a ponadto wskazano uwarunkowania rozwoju krajowej branży producentów żywności ekologicznej z uwzględnieniem wymiaru liczbowego. W opracowaniu posłużono się metodą opisową, analizą literatury i wnioskowaniem statystycznym.

Słowa kluczowe: żywność ekologiczna, Unia Europejska, artykuły rolno-spożywcze.

Summary: The membership in European structures contributed significantly to the development of Polish organic food market. This is indicated among others by a major increase in the area of organic crops and in the number of agricultural producers and organic food processors. Provided substantial and financial support, as well as unlimited access to the common market, encouraged the entities to organic production and directing it to a large extent to foreign markets, where the demand and the awareness of the necessity of organic food consumption are much more developed than in the country. Promotional and informational activities, as well as the emergence of various kinds of shops in the market (which more and more often try

to attract buyers with fresh, close to nature, traditional or original products) and increasingly sophisticated needs of consumers suggest that organic food sales will grow in the country, too. The aim of the article is to identify the essence of organic food and to present its development on the Polish market. Consequently, the legislation governing the studied area was brought up, and also the determinants of development of the domestic branch of organic food producers were indicated, including their numerical dimension. When preparing the paper, the descriptive method, the analysis of the literature and statistical inference were utilised.

Keywords: organic food, European Union, agri-food products.

1. Wstęp

Z perspektywy wieloletniego członkostwa w Unii Europejskiej można dostrzec wiele pozytywnych przemian w polskiej gospodarce. Na szczególną uwagę zasługują te w branży rolno-spożywczej – zainicjowane jeszcze w okresie przedakcesyjnym i kontynuowane na dużą skalę w późniejszych latach. Czynnikiem sprawczym owych przemian, opartych m.in. na transformacji gospodarczej, urynkowaniu produkcji, podnoszeniu jej jakości i doskonaleniu parku technologicznego oraz rozwijaniu kanałów dystrybucji produktów rolno-spożywczych na rynek macierzysty i zagraniczny, było nie tylko objęcie krajowego rolnictwa i przetwórstwa spożywczego mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej, ale również postępujące otwieranie się na współpracę, zarówno z krajami członkowskimi UE, jak i trzecimi. Dążenia polskich wytwórców żywności skupiają się na poszerzaniu nie tylko rynku zbytu, ale również asortymentu. Szczególne znaczenie wydaje się mieć wytwarzanie produktów ekologicznych, których produkcja w Polsce jest jeszcze słabo zaawansowana, ale szanse na jej rozwój i osiągnięcie korzyści – zarówno dla producentów, jak i dla gospodarki – są z pewnością warte wykorzystania.

Warto zaznaczyć, że od wielu dekad są prowadzone m.in. na gruncie międzynarodowym prace w zakresie rozpowszechniania tzw. ekologicznego stylu życia. Jest on jednym z komponentów koncepcji zrównoważonego rozwoju, którą promuje dziś wiele państw, na czele z członkami UE, i którą próbuje się wcielić w większość obszarów życia. Produkcja żywności ekologicznej ma dość szeroki kontekst oddziaływania na zrównoważony rozwój, który można dostrzec nie tylko w wymiarze ekologicznym, ale także społecznym i ekonomicznym. Odbywa się to przez zachęcanie do ekstensywnej produkcji, stosowanie naturalnych i przyjaznych środowisku metod wytwórczości oraz dążenie do zachowania zróżnicowanego i naturalnego krajobrazu, który sprzyja m.in. rozwojowi agroturystyki, i – co się z tym wiąże – dyferencjacji działalności gospodarczej. Produkcja tego typu nie wymaga ponadto tak dużych nakładów zewnętrznych, jakie są stosowane w rolnictwie konwencjonalnym.

Celem niniejszej publikacji jest wskazanie istoty żywności ekologicznej i przedstawienie jej rozwoju na polskim rynku. W związku z tym przedstawione zostanie prawodawstwo regulujące badany obszar, a ponadto wskazane zostaną uwarunko-

wania rozwoju krajowej branży producentów żywności ekologicznej z uwzględnieniem wymiaru liczbowego. W opracowaniu posłużono się metodą opisową, analizą literatury i wnioskowaniem statystycznym. Jako okres badawczy, wyznaczony z jednej strony akcesją do Unii Europejskiej, a z drugiej – dostępnością danych, przyjęto lata 2004-2014.

2. Żywność ekologiczna – jej istota i miejsce w legislacji europejskiej

Żywność ekologiczna, zwana także organiczną, jest wytworem rolnictwa ekologicznego, które opiera się na wykorzystywaniu naturalnych procesów zachodzących w obrębie gospodarstwa i godzeniu produkcji rolnej z ochroną środowiska naturalnego. W realizowanych procesach produkcji i hodowli roślinno-zwierzęcej wykluczone jest zatem stosowanie syntetycznych substancji, takich jak np. sztuczne nawozy i chemiczne pestycydy czy hormony wzrostu [Graczyk, Mazurek-Łopacińska (red.) 2009].

Ze względu na to, że wytwarzanie żywności ekologicznej wymusza na producentach specyficzne działania w kierunku zachowania jej unikatowości i że jest ona postrzegana jako produkt wysokiej jakości, nieuczciwe podmioty niejednokrotnie podejmują próby jej fałszowania i osiągania większych zysków niż w przypadku sprzedaży żywności konwencjonalnej. Dlatego też na przestrzeni minionych lat pojawiła się potrzeba opracowania i wdrożenia szerszych regulacji w zakresie rolnictwa ekologicznego, do którego z czasem zaczęło przystępować coraz więcej podmiotów. Początkowo kontrolą żywności zajmowały się tworzone grupy jej producentów, na podstawie wewnętrznych przepisów, dla których wykładnią stały się założenia ramowe powstałej w 1972 r. Międzynarodowej Federacji Ruchów Rolnictwa Ekologicznego – IFOAM [Graczyk, Mazurek-Łopacińska (red.) 2009]. Jej znaczenie jest o tyle istotne, że w oparciu o jej wytyczne w zakresie rolnictwa ekologicznego stworzono wspólne standardy w zakresie produkcji żywności stosowane w różnych systemach prawnych na świecie, w tym w UE oraz w USA.

Początki produkcji żywności ekologicznej w Polsce sięgają okresu międzywojennego, jednak jej dynamiczny i nieprzerwany rozwój można było zaobserwować dopiero w końcu lat 90. Niewątpliwie czynnikiem sprzyjającym rozwojowi omawianego rynku było głębsze jego uregulowanie oraz stworzenie organizacji zajmujących się kontrolą produkcji ekologicznej i jej promowaniem. Są to w szczególności: Stowarzyszenie Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi (Ekoland) oraz Polskie Towarzystwo Rolnictwa Ekologicznego (PTRE). W Polsce działa również holenderska firma Skal, która nadaje certyfikaty gospodarstwom eksportującym produkty do krajów UE [Jak założyć... 2016].

Pierwsze przepisy ogólnokrajowe odnoszące się do żywności ekologicznej pojawiły się w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 1994 r. [Rozporządzenie Ministra]. Przewidziano wówczas możliwość umieszczenia na opakowaniu

towaru określenia „wyprodukowano metodami ekologicznymi”, pod warunkiem posiadania atestu potwierdzającego sposób wytwarzania. Dopiero kilka lat później, w marcu 2001 r., doczekano się głębszej regulacji rynku żywności ekologicznej w postaci ustawy o rolnictwie ekologicznym [Ustawa z dnia 16 marca 2001 r.]. Znalazły się w niej uregulowania dotyczące prowadzenia rolniczej produkcji ekologicznej, przetwórstwa metodami ekologicznymi, obrotu żywnością ekologiczną i systemu kontroli. W myśl tego dokumentu, za żywność ekologiczną uznaje się środki spożywcze, w tym zwłaszcza nieprzetworzone lub nisko przetworzone, uzyskiwane w oparciu o tzw. metody ekologiczne, tj. z zastosowaniem w możliwie największym stopniu naturalnych działań i niezakłócające równowagi przyrodniczej. Omawiana ustawa została w kwietniu 2004 r. zastąpiona nową [Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r.], w której znalazły się uregulowania dotyczące kompetencji poszczególnych organów i jednostek oraz inne, spójne z wytycznymi Wspólnoty określonymi w rozporządzeniu Rady EWG z 1991 roku [Rozporządzenie Rady (EWG) 2092/91]. Dalsze prace legislacyjne zaowocowały kolejną wersją ustawy, którą uchwalono w czerwcu 2009 r. [Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r.] i znowelizowano w grudniu 2014 r. [Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r.]. Jej treść koresponduje z kolei z przepisami nowego rozporządzenia Rady, wydanego w 2007 r., uchylającego treść poprzedniego [Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007].

Na proces kształtowania polskiego prawa w zakresie produkcji żywności ekologicznej istotny wpływ miały rozwiązania przyjęte przez państwa Wspólnoty. Członkostwo w jej strukturach wymusiło na Polsce dostosowanie zasad krajowych do unijnych. Pierwszym kluczowym dokumentem wspólnotowym regulującym rynek produktów ekologicznych było rozporządzenie Rady EWG z 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych [Rozporządzenie Rady (EWG) 2092/91]. Był to dokument nadrzędny w stosunku do prawa krajowego każdego z państw członkowskich, który także zaczął obowiązywać w Polsce na mocy przytoczonej wcześniej ustawy z 2004 roku. Składał się z 16 artykułów i 8 załączników. Obok zakresu przedmiotowego, obejmującego generalnie nieprzetworzone bądź nisko przetworzone produkty roślinne i zwierzęce, m.in. przeznaczone do spożycia przez człowieka oraz pasze, wyszczególniono takie zagadnienia, jak np. zasady etykietowania i reklamowania produktów pozyskiwanych z zastosowaniem ekologicznych metod produkcji, zasady produkcji ekologicznej, system kontroli czy przepisy dotyczące wprowadzania na rynek wspólnotowy produktów przywiezionych z państw trzecich. Ponadto szczegółowo określono warunki i sposób odżywiania zwierząt hodowlanych, sposoby nawożenia gleby czy eliminacji szkodników upraw.

Dalsze prace legislacyjne Wspólnoty zaowocowały opublikowaniem kolejnych dokumentów, z których najważniejszymi dla badanej tematyki są: rozporządzenie Rady WE z 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie Rady EWG z 1991 r. [Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007] oraz dwa rozporządzenia Komisji WE, z września i z grudnia

2008 r., ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady – odpowiednio w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli [Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008] oraz w stosunku do ustaleń dotyczących przywozu produktów ekologicznych z krajów trzecich [Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1235/2008].

Pierwszy z trzech przytoczonych aktów prawnych określa wymagania względem rolnictwa uprawiające do posługiwania się znakiem wskazującym na stosowanie ekologicznych metod produkcji. Nadrzędnym wymogiem jest dążenie do zamknięcia obiegu materii na poziomie pojedynczego gospodarstwa. Opiera się on m.in. na wykorzystywaniu naturalnych nawozów organicznych i procesów pasożytnictwa w ochronie roślin, na zastosowaniu mechanicznej uprawy roli przy użyciu płodozmianu, na hodowli zwierząt z zapewnieniem im zaspokojenia naturalnych potrzeb biologicznych oraz na zakazie wykorzystywania genetycznie zmodyfikowanych organizmów i promieniowania jonizującego. Obok tych kwestii w dokumencie uściślono również warunki konwersji gospodarstw z produkcji tradycyjnej na ekologiczną oraz posługiwania się wspólnotowym logo produkcji ekologicznej [Taczanowski 2009].

Kolejne rozporządzenie, uszczegóławiające problematykę poprzedniego, dokładnie określa metody wytwarzania płodów rolnych oraz żywności, które mogą być opatrywane znakiem ekologicznej metody produkcji. W tym ostatnim przypadku poddano ścisłym rygorom możliwe sposoby przetwórstwa żywności oraz zawężono dobór składników, z których ona powstaje. Nabycie uprawnień do znakowania i reklamy środków spożywczych jako wytwarzanych zgodnie ze standardami rolnictwa ekologicznego wymaga co najmniej 95-procentowego udziału składników pochodzenia rolniczego w przetworzonym produkcie spożywczym, wyprodukowanych przy zastosowaniu ekologicznych metod produkcji [Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007]. Pozostałe 5% może przypadać na składniki nieekologiczne lub pochodzenia nierolniczego, wskazane w załącznikach do omawianego rozporządzenia. Dopelnieniem uprawnień do posługiwania się wspólnotowym logo ekologicznego produktu jest poddawanie się ocenie przez system certyfikacji.

Ostatnie przytoczone rozporządzenie skupia się na kwestiach dotyczących przywozu produktów ekologicznych z krajów trzecich i organizacji współpracy z działającymi tam jednostkami certyfikującymi i organami kontroli dla celów zgodności.

Przytoczone rozwiązania prawne w zakresie rolnictwa ekologicznego nie naruszają przepisów prawa żywnościowego – tak krajowego, jak i wspólnotowego – i mają one na celu ochronę praw zarówno konsumenta, jak i producenta [Taczanowski 2009].

3. Czynniki rozwoju rynku ekologicznych produktów żywnościowych w Polsce

Zainteresowanie rozwojem produkcji żywności ekologicznej jest wynikiem przemian dokonujących się w skali zarówno globalnej, jak i regionalnej. Coraz większa siła ich oddziaływania jest spowodowana członkostwem w strukturach europejskich oraz szukaniem przewag konkurencyjnych także poza obszarem Unii Europejskiej. Konsumpcja żywności ekologicznej jest ściśle powiązana z ekologicznym stylem życia, a ten z kolei jest jednym z warunków sprostania wyzwaniu, jakim jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju. Obok wszechobecnej mody na prowadzenie ekologicznego stylu życia, istotną przesłanką zachęcającą do zakupów żywności ekologicznej jest rosnąca świadomość konieczności zdrowego i zbilansowanego sposobu odżywiania. Nasiliła się ona nie tylko na skutek poprawy standardu życia, ale również rozwoju znaczenia środków masowego przekazu, które mają swój wkład także w nagłaśnianiu przypadków nieuczciwej działalności producentów żywności. Ci ostatni w obliczu wzmożonej konkurencji i presji na obniżkę kosztów zaczęli oferować konsumentom produkty o wątpliwej jakości, uciekając się nawet – jak wskazywano wcześniej – do jej fałszowania czy wprowadzania nabywców w błąd. Wprawdzie towary rolnictwa organicznego są zdecydowanie droższe w stosunku do produktów wytwarzanych metodami powszechnymi, to jednak zainteresowanie nimi nie słabnie, a szczególnie w krajach bogatych istotnie rośnie. Jest to efekt wy-sublimowanych potrzeb dzisiejszego konsumenta, który przenosi punkt ciężkości w decyzji o zakupie z ceny na rzetelną i prawdziwą informację – nie tylko o składzie produktu, ale również o miejscu i warunkach jego wytwarzania. Ponadto oczekuje on od producenta dowodów autentyczności i bezpieczeństwa zdrowotnego, poszukując wyrobów posiadających certyfikaty poświadczające szczególne walory. Wśród nich można wskazać np. oznaczenia Fair Trade czy Naturland Fair. Oba certyfikaty w istocie mają swój udział w zapewnianiu zrównoważonego rozwoju przez zadbanie o interesy społeczności marginalizowanych przez globalne koncerny. Ponadto wspierają uprawy wytwarzane w harmonii z naturą.

Poprawa wykształcenia oraz sytuacji ekonomicznej wielu społeczeństw stała się impulsem do głębszego poczucia odpowiedzialności za postępującą degradację i zachwianie równowagi w środowisku naturalnym. Wśród odpowiedzialnych za ten stan rzeczy wymienia się korporacje międzynarodowe, prowadzące nierzadko rabunkową działalność w kraju lokaty kapitału, czy producentów rolnych nastawionych na zbyt intensywną produkcję, nieprzestrzegających zasad kultury upraw i hodowli. W związku z tym, na świecie zrodziły się ruchy społeczne zachęcające do produkowania żywności w warunkach nieobciążających środowiska naturalnego. Są to w szczególności organizacje zachęcające do konsumowania żywności ekologicznej oraz innych jej rodzajów, tzw. *street food* oraz *slow food*. Wspólną cechą dwóch ostatnich kategorii żywności jest unikalność, tradycyjność, różnorodność i silny związek z kulturą danego regionu. Ponadto przy ich przygotowywaniu wykorzy-

stywane są miejscowe składniki, co sprzyja rozwojowi lokalnej wytwórczości oraz stanowi element atrakcyjności turystycznej, na której wiele krajów próbuje budować swoje przewagi konkurencyjne. Przytoczone trendy konsumpcyjne stoją w opozycji do żywności typu *fast food*, zunifikowanej i o niskiej wartości odżywczej, dystrybuowanej przez globalne sieci handlowe [Wiśniewska, Malinowska 2011].

Obok zagrożeń dla środowiska naturalnego równolegle występującym problemem jest szerzenie się chorób cywilizacyjnych, takich jak otyłość, cukrzyca czy nadciśnienie. Ich występowanie jest ściśle powiązane ze źle zbilansowaną dietą i spożywaniem nadmiaru przetworzonej żywności. Jest ona w dużej mierze promowana przez globalne koncerny, które przez rozwinięte środki masowego przekazu zachęcają do jej zakupów także dzieci – chociażby dzięki atrakcyjnemu, modnemu i kolorowemu jej opakowaniu. Jak powszechnie wiadomo, produkty o niskim stopniu przetworzenia są lepiej przyswajalne przez organizm i przez to skuteczniej poprawiają stan zdrowia i przeciwdziałają rozwojowi wielu chorób. Pochylając się nad problematyką chorób cywilizacyjnych, warto także odnieść się do bardzo poważnego zagrożenia dla ludzkości, jakim jest rosnąca odporność drobnoustrojów na antybiotyki. Jest to m.in. wynikiem ich nadużywania w hodowli zwierząt i roślin [Antybiotyk nie na wszystko... 2016]. Jednym ze środków przeciwdziałających temu zjawisku jest zatem specjalizowanie się w produkcji ekologicznej, gdzie tego rodzaju substancje stosuje się w bardzo ograniczonym zakresie lub nie stosuje się ich w ogóle [Frontczak 2016; Przybylak 2016b]. Warto też nadmienić, że większe zainteresowanie żywnością ekologiczną pojawiło się w związku z paniką z końca lat 90., wywołaną wykryciem w wielu miejscach świata, w tym głównie Europy, przypadków groźnych dla człowieka chorób, tj. BSE, pryszczycy i innych [Kowalska 2010].

Przytoczone problemy i zjawiska obejmują swym zasięgiem również państwa Unii Europejskiej. W odpowiedzi na nie (i nie tylko) organy wspólnotowe wypracowały szereg działań ukierunkowanych m.in. na zachowanie bezpieczeństwa żywnościowego i żywności, na wielofunkcyjny rozwój wsi oraz na dbałość o środowisko naturalne we wszystkich możliwych przestrzeniach życia człowieka. Jako że żywność ekologiczna jest wytworem rolnictwa, zasadnicze uregulowania w tym zakresie mieszczą się w ramach unijnej polityki rolnej. Na przestrzeni minionych lat ewoluowała ona istotnie, a było to spowodowane m.in. potrzebą zwiększenia skali działań proekologicznych, poprawiających ochronę przed zagrożeniami globalnymi i przeciwdziałających im oraz rozwiązujących problemy lokalne na terenie państw członkowskich. Mimo że początki rozwoju rolnictwa ekologicznego w Europie sięgają wczesnych lat XX wieku, to powojenny dynamiczny rozwój rolnictwa industrialnego na długie lata wyparł ze świadomości rolników potrzebę kontynuacji produkcji nieabsorbującej nieodnawialnych bądź trudno odnawialnych zasobów. Dopiero lata 90. przyniosły poważne zmiany w percepcji rolnictwa organicznego, co miało odzwierciedlenie w wytycznych polityki rolnej i wyraźnym wyodrębnieniu drugiego jej filaru, wspomagającego rozwój obszarów wiejskich, w tym działania rolno-środowiskowe wspierające ekologiczną produkcję. W związku z rozpoczę-

ciem nowego okresu finansowania Wspólnej Polityki Rolnej (2014-2020) dokonano w niej kolejnych modyfikacji, zwłaszcza w zakresie rozwiązań ekologicznych, dotyczących także produkcji żywności ekologicznej. Wspieranie i nagradzanie rolników produkujących w systemie rolnictwa ekologicznego było jednym z przejawów przededefiniowania priorytetów nowej polityki rolnej, tj. odejścia od wspierania ilości na rzecz jakości produkcji.

Drugi filar WPR w bieżącym okresie programowania skupia się na sześciu priorytetowych działaniach, w ramach których sformułowano czternaście szczegółowych zagadnień. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje wyraźne wyodrębnienie nowego obszaru tematycznego, jakim jest „Rolnictwo ekologiczne”. Działanie to ma na celu zwiększenie dostaw produkcji ekologicznej na rynek i oferuje płatności podmiotom znajdującym się w okresie konwersji na rolnictwo ekologiczne oraz utrzymującym tego rodzaju aktywność. Innym działaniem, także bezpośrednio wpływającym na produkcję żywności ekologicznej, jest pomoc w zakresie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych, a w szczególności realizowane w jego ramach dwa poddziałania: „Wsparcie dla nowych uczestników systemów jakości żywności” i „Wsparcie na przeprowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych” oraz pomoc dotycząca tworzenia grup i organizacji producentów oferujących m.in. produkty wysokiej jakości. Ponadto wartą uwagi domeną jest „Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne”, które zachęca m.in. do zrównoważonego rolnictwa, do podtrzymania upraw tradycyjnych odmian roślin oraz do zachowania zagrożonych zasobów genetycznych roślin i zwierząt w rolnictwie.

Warto dodać, że zreformowana polityka rolna Unii zdecydowanie bardziej niż wcześniej sprzyja rozwojowi produkcji ekologicznej. Wskazuje na to nie tylko wyraźne wyodrębnienie w niej komponentu ekologicznego, ale również rozszerzenie listy potencjalnych beneficjentów poddziałania dotyczącego działań promocyjnych i informacyjnych dla produktów objętych systemami jakości. Dodatkowo w ramach wielu innych przedsięwzięć Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014-2020, takich jak np. „Przetwórstwo i marketing produktów rolnych” oraz „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach działania „Inwestycje w środki trwałe” czy też „Restrukturyzacja małych gospodarstw” w ramach działania „Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej”, producenci ekologiczni są traktowani priorytetowo i korzystają z większych udogodnień w stosunku do pozostałych beneficjentów [MRiRW 2014]. Obok przytoczonych rozwiązań drugiego filaru WPR warte uwagi są zmiany wprowadzone w jej pierwszym filarze, mocno wypuklające potrzebę ekologizacji rolnictwa. Przyjęły one formę uzależnienia otrzymania pełnych płatności powierzchniowych od spełnienia kryteriów tzw. zazielenienia.

Podobnie jak w całej Unii Europejskiej, w Polsce przypisuje się rolnictwu ekologicznemu szczególnie duże znaczenie. Wyrazem tego jest przygotowanie „Ramowego planu działań dla żywności i rolnictwa ekologicznego w Polsce na lata 2014-2020” [MRiRW 2014]. Jego celem jest rozwój nie tylko rolnictwa ekologicznego, ale również rynku żywności ekologicznej. Sprzyjają temu wytyczone cele szcze-

gółowe, które dotyczą ukierunkowania działań na poprawę konkurencyjności omawianego rolnictwa, zwiększenie dostaw na rynek i poprawę przetwórstwa żywności ekologicznej, dywersyfikację kanałów jej sprzedaży, szerzenie wiedzy na jej temat w społeczeństwie, utrzymanie ścisłego systemu kontroli i certyfikacji wytworów rolnictwa, usprawnianie komunikacji podmiotów działających w sektorze rolnictwa ekologicznego oraz rozwój jego otoczenia instytucjonalnego [MRiRW 2014]. Omawiany plan jest zbieżny z priorytetami innych równie istotnych dokumentów o charakterze strategicznym, zwłaszcza „Strategii Rozwoju Kraju 2020” oraz „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa”. Natomiast najważniejszym narzędziem do jego realizacji jest wspomniany PROW [MRiRW 2014].

Warto dodać, że polscy producenci ekologiczni mogą liczyć na wsparcie finansowe ze strony zarówno władz wspólnotowych, jak i krajowych. W 1998 roku mogli oni po raz pierwszy skorzystać z dotacji krajowego budżetu na pokrycie kosztów kontroli własnych gospodarstw, a rok później – z dopłat powierzchniowych do upraw ekologicznych. Od 2004 roku rozwinięto badania w zakresie rolnictwa ekologicznego, w które włączono państwowe instytuty badawcze, wyższe uczelnie rolnicze oraz placówki Polskiej Akademii Nauk [MRiRW 2014]. Ponadto wsparciem z budżetu krajowego objęto doradztwo rolnicze oraz działania informacyjne i promocyjne prowadzone przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Po wstąpieniu do struktur europejskich krajowe rolnictwo ekologiczne mogło skorzystać także ze wsparcia pochodzącego z PROW i z mechanizmu WPR „Wsparcie działań promocyjnych i informacyjnych na rynkach wybranych produktów rolnych”.

4. Skala produkcji żywności ekologicznej w kraju

Mimo że rolnictwo ekologiczne ma długoletnią tradycję, to wyraźne zainteresowanie jego rozwojem w kraju nastąpiło dopiero w końcu lat 90. XX wieku. Miało to w dużej mierze związek z uruchomieniem w latach 1998-1999 wspomnianego wsparcia dla rolników z krajowego budżetu oraz ze zbliżającym się członkostwem w strukturach europejskich. Dodatkowo głębsze rozwinięcie sfery instytucjonalnej w polskim rolnictwie, m.in. przez ustanowienie Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHRS) i jej działalność polegającą od 2003 r. na nadzorze produkcji ekologicznej i jednostek certyfikujących żywność ekologiczną, pozwoliło uporządkować rynek spożywczy i zagwarantować większą ochronę konsumentom. Obecnie wydawaniem certyfikatów rolnictwa ekologicznego zajmuje się dziesięć jednostek upoważnionych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Są to m.in. Bioekspert, Ekogwarancja PTRE czy Cobico [IJHARS 2015]. Ponadto wyraźnie pogłębiająca się świadomość społeczna w kwestii korzystnych skutków spożywania ekologicznej żywności oraz powiązany z tym zjawiskiem rozwój kanałów komunikacji oraz dystrybucji żywności sprawiły, że liczba gospodarstw zajmująca się tego rodzaju wytwórczością istotnie zaczęła wzrastać.

Według danych IJHRS zdecydowana większość producentów ekologicznych w kraju to producenci rolni – stanowią oni ok. 98% ogółu. Pozostała grupa to podmioty zajmujące się przetwórstwem produktów rolnictwa, wprowadzaniem na rynek krajowy produktów z państw trzecich oraz pochodzących z terenu Wspólnoty, produkcją wegetatywnego materiału rozmnożeniowego i nasion do celów uprawy, zbiorom produktów ze stanu naturalnego, pszczelarstwem oraz akwakulturą i hodowlą wodorostów morskich [IJHARS 2015].

W latach 2004-2013 ogólna liczba producentów ekologicznych wzrosła z 3760 do 27 093. W 2014 roku trend ten został zatrzymany i wówczas ich liczba nieznacznie spadła (do 25 427). Podobne zjawisko nastąpiło w odniesieniu do powierzchni ekologicznych użytków rolnych. W latach 2004-2013 odnotowano jej wzrost z 84 tys. ha do 670 tys. ha, a w kolejnym roku zmalała do 658 tys. ha. Warto dodać, że powierzchnia użytków rolnych, na których prowadzona była produkcja ekologiczna, stanowiła w latach 2013 i 2014 niecałe 5% całego areалу [IJHARS 2015]. Wśród ekologicznych gospodarstw rolnych największy odsetek (blisko 30%) stanowiły w 2014 r. te o powierzchni upraw ekologicznych od 10 do 20 ha. Na kolejnym miejscu uplasowały się obiekty z powierzchnią 5-10 ha oraz 20-50 ha – z udziałami na poziomie ok. 20%. Z kolei gospodarstwa do 5 ha stanowiły 15% całkowitej liczby. Natomiast te największe, tj. o areale 50-100 ha oraz powyżej 100 ha, reprezentowały odpowiednio 9% oraz 5% wszystkich obiektów. Co istotne, udziały te były zbliżone do poziomów z roku poprzedniego, tj. 2013, z wyjątkiem gospodarstw najmniejszych – ich udział zmalał o 4,3 p.p. [IJHARS 2015]. Warto zaznaczyć, że Polska na tle większości państw UE odznacza się wysoką liczbą gospodarstw ekologicznych oraz zajmowaną przez nie powierzchnią użytków rolnych. Niewątpliwym mankamentem jest jednak widoczne rozdrobnienie strukturalne gospodarstw, co przekłada się na trudności w organizacji produkcji i dostaw [IJHARS 2015].

Dominujące znaczenie w uprawach ekologicznych mają rośliny z przeznaczeniem na paszę – zajmowały one w 2014 r. 35,8% wykorzystywanych użytków rolnych. Zbliżony udział (31,5%) reprezentowały także łąki i pastwiska, natomiast o około połowę mniejszy areal (16,9%) obejmowała produkcja zbóż. Na kolejnych miejscach uplasowały się uprawy sadownicze i jagodowe (8,9%) oraz warzywa (4,1%). Pozostałe pozycje, tj. rośliny strączkowe na nasiona, rośliny przemysłowe, ziemniaki oraz inne uprawy, stanowiły jedynie 1% lub mniej ogółu [IJHARS 2015].

Skupiając się na działalności przetwórstwa produktów rolnictwa ekologicznego, warto wskazać na nieprzerwany trend rosnący liczby przetwórci w kraju. W latach 2004-2014 ich liczba zwiększyła się z 55 do 484 [IJHARS 2015]. W roku 2014, podobnie jak rok wcześniej, największy odsetek omawianych przetwórci stanowiły przedsiębiorstwa zajmujące się przerobem warzyw i owoców. Ich udział wzrósł z 29,2% w 2013 r. do 34,1% w 2014 r. Na drugim miejscu uplasowało się przetwórstwo produktów przemiału zbóż, którego udział w całkowitej liczbie badanych przedsiębiorstw zmalał we wskazanych latach z 23,8% do 19,8% [IJHARS 2015]. Inne istotne obszary przetwórstwa ekologicznego, ale o wyraźnie mniejszym zna-

czeniu, to: przerób mięsa, z udziałem rosnącym w latach 2013-2014 z 4,9% do 7%, przetwórstwo kawy i herbaty (spadek z 6,3% do 4,8%), przerób mleka i wyrób serów (zmniejszenie udziału z 3,6% do 3,1%), przetwórstwo tłuszczów roślinnych i zwierzęcych (spadek z 2,7% do 2,4%), produkcja cukru (redukcja z 1,6% do 1,5%). Pozostałe ponad 27% podmiotów przetwarzało inne produkty rolno-spożywcze [IJHARS 2015].

Warto zwrócić uwagę na powszechny w 2014 r. wzrost wielkości ekologicznej produkcji rolniczej różnych upraw, w szczególności podstawowych, takich jak zboża, ziemniaki, warzywa i owoce. Było to spowodowane zwiększeniem wówczas powierzchni tzw. ekologicznych użytków rolnych po zakończonym okresie konwersji, która wyniosła ok. 556 tys. ha, przy 493 tys. ha w roku poprzednim. W przypadku przetwórstwa sytuacja wyglądała natomiast nieco inaczej – w znaczących działach odnotowano spadek produkcji ekologicznej. Zjawisko to było szczególnie widoczne w branży owocowo-warzywnej, gdzie wielkość produkcji zmniejszyła się o prawie 50%, z 709 tys. ton w 2013 r. do 384 tys. ton w 2014 roku. Łagodniejszy spadek (na poziomie 14%) odnotowano w przypadku przemiału zbóż (z 4,9 tys. ton do 4,2 tys. ton), a także mleka krowiego (o ok. 8%, z 273 tys. hl do 252 tys. hl). Z kolei produkcja serów i wyrobów z mleka wzrosła w badanym okresie z 901 ton do 1093 ton (o ok. 21%) [IJHARS 2015].

Odnotowane spadki w przetwórstwie należy wiązać z trudnościami w sprzedaży przez rolników produktów ekologicznych odpowiednim zakładom, przez co ostatecznie trafiały one na rynek jako żywność nieekologiczna. Warto jednak dodać, że chociaż na 484 ekologiczne zakłady przetwórcze będące w rejestrze w 2014 r. produkcję wykazało tylko 356, to rok wcześniej liczba nieaktywnych przetwórci była jeszcze większa – na 407 zarejestrowanych działało w branży jedynie 113. Zjawisko to uwypukla problem jeszcze bardzo słabo rozwiniętego rynku żywności ekologicznej w kraju. Przejawia się on niską skalą konsolidacji, na skutek której rozdrobniona podaż surowców (często o niejednorodnej jakości) nie zaspokaja potrzeb krajowych przetwórci. Te ostatnie, mając ograniczony dostęp do surowców (z powodów logistycznych, ilościowych czy jakościowych), częstokroć nie uruchamiają produkcji w ogóle. Część zakładów rozpoczyna działalność dopiero w dłuższym okresie po rejestracji, a w niektórych regionach kraju w ogóle ich brakuje [*Podlaskie: Brakuje zakładów...* 2016; Przybylak 2016a]. Faktem jest również niedobór zorganizowanych grup podmiotów, które byłyby w stanie ponieść m.in. koszty przechowalnictwa oraz dowozu produktów – z konieczności nawet w bardzo odległe miejsca. Do połowy 2014 r. zarejestrowano tylko 6 grup producentów rolnictwa ekologicznego (skupiających 98 producentów), co stanowiło niecałe 0,5% wszystkich grup producenckich w kraju [MRiRW 2014]. Można również sądzić, że gdyby struktura ekologicznych użytków rolnych uległa zmianom w kierunku zwiększania udziału upraw roślinnych kosztem zmniejszenia łąk i pastwisk, zwiększyłaby się podaż surowców. W efekcie jest swoistym paradoksem, że mimo faktycznego niepełnego wykorzystania mocy przerobowych krajowych przetwórci na skutek zbyt niskiej podaży surowców, liczy-

ba ekologicznych producentów rolnych przypadających na jeden zakład jest znacznie wyższa niż w krajach Europy Zachodniej. Na przykład we Francji w 2013 r. wskaźnik ten wynosił 2,7, w Niemczech – 2,5, a w całej Unii Europejskiej – 6,0, przy poziomie dla Polski równym aż 65,4. W każdym z obu wymienionych krajów funkcjonowało ponad 20 razy więcej przetwórci niż w Polsce [IJHARS 2015].

Innymi przejawami słabego rozwoju krajowych zakładów przetwórczych są: niski poziom przetworzenia żywności ekologicznej sprzedawanej za granicę, co przekłada się na mało urozmaicony asortyment, oraz zajmowanie się częstokroć wyłącznie eksportem [Przybylak 2016a; MRiRW 2014]. Uzyskiwana w efekcie niewielka wartość dodana nie przynosi wymiernych korzyści przetwórciom. Wobec tego konieczne wydaje się wzbogacanie oferty produkcyjnej, zwłaszcza o produkty pochodzenia zwierzęcego, których ewentualną dostawą może się obecnie zająć jedynie niespełna 20% gospodarstw rolnych [IJHARS 2015], oraz dalsze rozszerzanie obszaru geograficznego działalności przetwórci z uwzględnieniem miejsc w kraju o największym zagęszczeniu dostawców surowców. Warto zaznaczyć, że niedostatki infrastrukturalne rynku żywności ekologicznej występują na całej długości łańcucha produkcji ekologicznej – począwszy od rolnika przez przetwórstwo i dystrybucję, a skończywszy na konsumencie. Brakuje przede wszystkim trwałych powiązań między jego ogniwami [*Na rynku ekofabtek...* 2016; MRiRW 2014; Mamos 2016a]. Obok nieukształtowanej dostatecznie organizacji dostaw, skupu, przechowalnictwa i wspomnianego przetwórstwa, słabo rozwinięte są kanały sprzedaży gotowych produktów ekologicznych. Dominują tu trzy formy – bardzo charakterystyczna dla tego rodzaju towarów sprzedaż bezpośrednia, sklepy specjalistyczne (które przeważnie dla utrzymania rentowności mają w ofercie także inne rodzaje produktów) oraz placówki delikatesowe i wielkopowierzchniowe, gdzie szanse na wyeksponowanie produktów ekologicznych są ograniczone. Ponadto ważny kanał zbytu, pomimo malejącego udziału w rynku, nadal stanowią sklepy ogólnospożywcze, czyli tzw. osiedlowe. Podobnie jak w większości branż, kluczową drogą sprzedaży dla produktów ekologicznych staje się powoli również handel elektroniczny. Zgodnie z oczekiwaniami konsumentów, w przyszłości coraz bardziej popularne będą sklepy specjalistyczne (w pełni oddające specyfikę sprzedawanych wyrobów) oraz cykliczne targowiska, na których dochodzi do bezpośredniego kontaktu wytwórcy produktu z jego potencjalnym nabywcą [MRiRW 2014]. Osiągnięcie stawianych przed branżą celów i wspieranie jej rozwoju wydaje się mało prawdopodobne bez aktywnego włączania się podmiotów w programy promujące i informujące o korzyściach płynących z produkcji i konsumpcji wytworów rolnictwa ekologicznego. Wśród nich warto wskazać zrealizowany już na terenie kraju program „Ekologia” czy trwający obecnie „Ekoeuropa – jakość i tradycja” prowadzony na terenie Japonii, USA i Singapuru [MRiRW 2016].

Wdrażanie programów promocyjnych, informacyjnych i edukacyjnych, powolny proces zrzeszania się farmerów w grupy producenckie, uczestnictwo w targach i wystawach krajowych i zagranicznych oraz większa dostępność produktów ekolo-

gicznych w różnych rodzajach sklepów sprawiły, że wartość krajowego rynku żywności tego typu na przestrzeni minionych lat wzrosła. W 2015 roku szacowano ją na ponad 700 mln zł [Mamos 2016a; Przybylak 2016a]. Co istotne, 80% polskiej produkcji jest zorientowane na rynek zagraniczny. Poza państwami członkowskimi UE, coraz ważniejszymi miejscami dostaw krajowych produktów stają się rynki bardzo odległe, jak np. USA, Chiny czy Japonia [Mamos 2016b]. Wynika to z rosnącego tam popytu, i co się z tym wiąże, z osiągnięcia większych przychodów aniżeli w kraju [Krukowska 2016], a także, jak się okazuje, powszechnego przekonania, że polskie produkty są zdrowe, bezpieczne i smaczne [Ekologiczna żywność... 2016; Mamos 2016a]. Warto jednak przypomnieć, że wartość eksportu byłaby większa, gdyby stopień przetworzenia i różnorodności polskiej żywności ekologicznej były wyższe. Obecnie dominującym tu obszarem są warzywa i owoce, np. sok z aronii cieszy się w ostatnich latach ogromnym zainteresowaniem na rynkach azjatyckich, zwłaszcza w Japonii i w Korei Płd. [Mamos 2016a].

5. Zakończenie

Jak można sądzić, produkcja żywności ekologicznej, choć mająca marginalny udział w całkowitej wytwórczości krajowego sektora rolno-spożywczego, jest jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się jego segmentów. Sprzyjają temu liczne okoliczności, wśród których na szczególną uwagę zasługuje akcesja do Unii Europejskiej. Stanowiła ona znaczący impuls do rozwoju rynku żywności ekologicznej, który przez wiele lat był skrajnie niszowy. Członkostwo w strukturach europejskich nie tylko wsparło finansowo i merytorycznie rozwój branży, ale przez włączenie Polski do wspólnego rynku dało szansę na przyrost eksportu tego typu żywności.

Mimo że rynek żywności ekologicznej w kraju jest wciąż na niskim poziomie rozwoju, szeroka świadomość potrzeby zmian w jego funkcjonowaniu oraz potencjalne korzyści – zarówno dla producentów, jak i dla konsumentów – pozwalają sądzić, że jest to jeden z najbardziej perspektywicznych i odznaczających się wysokim potencjałem rozwoju obszar produkcji żywności. Jego znaczenie jest o tyle istotne, że pozytywnie oddziałuje na wiele sfer życia człowieka, w tym m.in. na kształtowanie krajobrazu, ochronę środowiska, rozwój wsi czy zachowanie bezpieczeństwa żywności. Ponadto wnosi istotny wkład w zachowanie zrównoważonego rozwoju rolnictwa, będącego częścią całościowej koncepcji zrównoważonego rozwoju, promowanej nie tylko przez państwa europejskie.

Literatura

Antybiotyk nie na wszystko i nie zawsze – alarmują eksperci, 2016, <http://www.rynekzdrowia.pl/Po-lityka-zdrowotna/Antybiotyk-nie-na-wszystko-i-nie-zawsze-alarmuja-eksperci,156789,14.html> (dostęp: 5.03.2016).

- Ekologiczna żywność z Polski trafi do Japonii, Singapuru i USA*, 2016, <http://www.polskieradio.pl/42/3166/Artykul/1415375,Ekologiczna-zywnosc-z-Polski-trafi-do-Japonii-Singapuru-i-USA> (dostęp: 5.03.2016).
- Frontczak D., 2016, *Co jest bio, a co jest eko? Jak rozpoznać zdrową żywność*, http://wyborcza.pl/TylokoZdrowie/1,137474,17025203,Co_jest_bio_a_co_jest_eko_Jak_rozpoznać_zdrowa_zywnosc.html (dostęp: 5.03.2016).
- Graczyk A., Mazurek-Lopacińska K. (red.), 2009, *Badanie rozwoju rynków produktów rolnictwa ekologicznego i żywności ekologicznej w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- IJHARS, 2015, *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2013-2014*, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa.
- Jak założyć gospodarstwo ekologiczne?*, 2016, <http://www.niedrzwicaduza.pl/jak-zalozyc-gospodarstwo-ekologiczne> (dostęp: 5.03.2016).
- Kowalska A., 2010, *Jakość i konkurencyjność w rolnictwie ekologicznym*, Difin, Warszawa.
- Krukowska M., 2016, *Niezaspokojony apetyt na ekologiczną żywność*, <http://csr.forbes.pl/europa-zwleka-z-ustaleniem-zasad-ekologicznej-produkcji-zywnosci,artykuly,191734,1,1.html> (dostęp: 5.03.2016).
- Mamos E., 2016a, *Polska żywność ekologiczna podbija zagraniczne rynki. W promocji pomagają fundusze UE*, <http://www.polskieradio.pl/42/4265/Artykul/1430159,Polska-zywnosc-ekologiczna-podbija-zagraniczne-ryniki-W-promocji-pomagaja-fundusze-UE> (dostęp: 5.03.2016).
- Mamos E., 2016b, *Sawicki: wartość eksportu żywności może wynieść w 2015 roku nawet 25 mld euro*, <http://www.polskieradio.pl/42/3166/Artykul/1442049,Sawicki-wartosc-eksportu-zywnosci-moze-wyniesc-w-2015-roku-nawet-25-mld-euro> (dostęp: 5.03.2016).
- MRiRW, 2014, *Ramowy plan działań dla żywności i rolnictwa ekologicznego w Polsce na lata 2014-2020*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- MRiRW, 2016, *Działania promocyjne*, <http://www.minrol.gov.pl/Ministerstwo/Biuro-Prasowe/Informacje-Prasowe/Dzialania-promocyjne2> (dostęp: 5.03.2016).
- Na rynku ekojabłek brakuje pośredników*, 2016, <http://ekoarka.com.pl/sprzedaz/291-na-rynku-ekojabek-brakuje-posrednikow> (dostęp: 5.03.2016).
- Podlaskie: Brakuje zakładów przetwórstwa ekologicznych surowców rolnych*, 2016, <http://www.portalspozywczy.pl/owoce-warzywa/wiadomosci/podlaskie-brakuje-zakladow-przetworstwa-ekologicznych-surowcow-rolnych,78173.html> (dostęp: 5.03.2016).
- Przybylak K., 2016a, *Rynek żywności ekologicznej w Polsce w 2015 roku. Najnowsze dane w pigułce*, <http://biokurier.pl/aktualnosci/3350-rynek-zywnosci-ekologicznej-w-polsce-w-2015-roku-najnowsze-dane-w-pigulce> (dostęp: 5.03.2016).
- Przybylak K., 2016b, *Żywność ekologiczna to nie jest ekościema...*, <http://biokurier.pl/aktualnosci/2154-zywnosc-ekologiczna-to-nie-jest-ekosciema> (dostęp: 5.03.2016).
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1235/2008 z dnia 8 grudnia 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w odniesieniu do ustaleń dotyczących przywozu produktów ekologicznych z krajów trzecich, DzU, L 334 z 12.12.2008.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli, DzU, L 250 z 18.09.2008.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 15 lipca 1994 r. w sprawie znakowania środków spożywczych, używek i substancji dodatkowych dozwolonych, przeznaczonych do obrotu, DzU, nr 86, poz. 402.
- Rozporządzenie Rady (EWG) 2092/91 z dnia 24 czerwca 1991 r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych, DzU, L 198 z 22.07.1991.

Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91, DzU, L 189 z 20.07.2007.

Taczanowski M., 2009, *Prawo żywnościowe w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Wolters Kluwer, Warszawa.

Ustawa z dnia 16 marca 2001 r. o rolnictwie ekologicznym, DzU, nr 38, poz. 452.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym, DzU, nr 93, poz. 898.

Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym, DzU, nr 116, poz. 975.

Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o zmianie ustawy o rolnictwie ekologicznym, DzU, poz. 55.

Wiśniewska M., Malinowska E., 2011, *Zarządzanie jakością żywności*, Difin, Warszawa.